

11.6.1. *Si* en simplaj frazoj

<http://bertilow.com/pmeg/gramatiko/pronomoj/si/index.html>

Ofte okazas, ke tio, kio rolas kiel subjekto, aperas ankaŭ en alia rolo en la sama frazo. Se la subjekto estas *mi*, *ni* aŭ *vi* (aŭ *ci*), oni simple ripetas la saman pronomon:

- *Mi lavas min*. La du *mi* estas la sama persono.
- *Vi vidas viajn fratojn*. *Vi* kaj *via* montras la sama(j)n persono(j)n.

Sed se la subjekto estas triapersona (nek la parolanto, nek la alparolato), oni devas uzi *si* por la alia rolo. Se oni uzas ekz. *li* kaj subjekte, kaj en alia rolo, tiam temas nepre pri du malsamaj viroj. La samo validas por *ŝi*, *ĝi* kaj *ili*:

- *Li vidas lian patrinon*. Unu viro vidas la patrinon de alia viro.
- *Li vidas sian patrinon*. Unu viro vidas la propran patrinon.
- *La viro vundis sin*. La viro vundis la propran korpon.
- *Oni ne forgesas facile sian unuan amon*.
- *La malfeliĉa infano forkuris kaj kaŝis sin en la plej proksima arbaro*.
- *Ŝi nomis ŝin sia filino*.

Tiu kaj ties iafoje estas uzataj por reprezenti ion, kio antaŭe aperis en nesubjekta rolo. Ili tiam estas kvazaŭ la maloj de *si* kaj *sia*.

Si ne povas esti subjekto

Si neniam povas esti mem subjekto, nek parto de subjekto, ĉar tiam *si* reprezentus sin mem. Same *sia* ne povas esti parto de subjekto. Ne eblas frazoj kiel: **Si manĝas*. * *Mi kaj si dancas*. * *Petro kaj si fiŝas*. * *Mia kaj sia fratoj estas samklasanoj*. * *Sia edzino estis kisata de li*. * Ne diru do: **Karlo kaj sia frato promenas en la parko*. * Se oni dirus tian frazon, oni verŝajne intencus, ke *sia* reprezentu Karlon, sed la subjekto ja ne estas *Karlo*, sed **Karlo kaj sia frato* *. Diru: *Karlo kaj lia frato promenas en la parko*.

Tamen oni povas uzi *si*, se oni ŝanĝas la frazon jene: *Karlo kun sia frato promenas en la parko*. Nun la subjekto estas *Karlo*, kaj *sia* ĝuste reprezentas Karlon. La frazparto *kun sia frato* ne estas parto de la subjekto, sed *kun*-komplemento.

Si estas ĉiam triapersona

Si ne povas reprezenti la unuan aŭ duan personojn: *mi*, *ni* aŭ *vi* (aŭ *ci*). Ne diru: **Mi venis kun sia frato*. * Diru: *Mi venis kun mia frato*. Sed kiam oni uzas *sin* prefiksece en kunmetitaj vortoj, ĝi perdas sian lignon al la tria persono: *sindefendo*, *sinmortigo* k.s.

Si en pasiva frazo

Si kaj *sia* reprezentas la gramatikan subjekton. Tio validas ankaŭ en pasivaj frazoj, kvankam la gramatika subjekto ne estas aganto en tiaj frazoj:

- *Ŝi estas amata de siaj instruistinoj*.
- *Karlo estis akompanata de Petro al sia domo*. = ...al la domo de Karlo.
- *Karlo estis akompanata de Petro al lia domo*. = ...al la domo de Petro.

11.6.2. *Si* en kompleksaj frazoj

Kompleksa frazo estas frazo, en kiu aperas krom la ĉefverba ago ankaŭ alia ago. Povas esti, ke la du agoj havas malsamajn subjektojn. Se *si* tiam rolas kune kun la ne-ĉefverba ago, povas ekesti duboj, kiun subjekton *si* reprezentu.

Subfrazo

La ĉefverbo de subfrazo havas propran subjekton. Se oni uzas *si(a)* en subfrazo, ĝi reprezentu ĉiam la subjekton de la subfrazo, neniam la subjekton de la ĉeffrazo:

- *Elizabeto rigardis la viron, kiu kombis al si la harojn*. La viro kombis la proprajn harojn (ne tiujn de Elizabeto). *Si* reprezentas la subjekton de *kombis*, nome *kiu* (kaj *kiu* reprezentas la viron).

- *Karlo kaj Petro diris, ke la infanoj jam vestis **sin**.* La infanoj vestis la proprajn korpojn (ne tiujn de Karlo kaj Petro).
- *Li vidis, ke la hundo ludas kun **sia** pilko.* La pilko apartenas al la hundo (la subjekto de la subpropozicio). *Si* ne povas esti mem subjekto. Ankaŭ ne eblas uzi *si* kiel subjekton de subfrazo, nek kiel parton de la subjekto de subfrazo, kun la celo, ke *si* reprezentu la subjekton de la ĉeffrazo. Ne eblas: **Karlo diris, ke **si** venos morgaŭ.** Nek: **Karlo diris, ke **sia** frato venos morgaŭ.** Tiaj konstruoj eblas en iuj lingvoj, sed en Esperanto *si* en subfrazo ĉiam reprezentas la subjekton de la subfrazo mem. La subfrazaj subjektoj tie ĉi estas *si* kaj *sia frato* respektive. Tio signifas, ke *si* reprezentas sin mem, kio ne estas ebla. Oni devas diri: *Karlo diris, ke **li** venos... / ke **lia** frato venos...* Ankaŭ ne eblas: **Ŝi sentis, ke pluvas sur **sin**.** Oni devas diri: *Ŝi sentis, ke pluvas sur **ŝin**.* La subfrazo *pluvas sur ŝin* havas sensubjektan verbon.

I-verbo

Se oni uzas *si* kune kun I-verbo, *si* reprezentas la sencan subjekton de la I-verbo. Plej ofte tiu senca subjekto estas la sama kiel la subjekto de la ĉefverbo, sed ne ĉiam:

- *La sinjoro ordonis al la servisto vesti **sin**.* La subjekto de *ordonis* estas *la sinjoro*. La senca subjekto de *vesti* estas *la servisto*. *Sin* reprezentas la serviston.
- *La sinjoro ordonis al la servisto vesti lin.* La servisto ne vestu sin mem, sed alian viron, plej verŝajne la sinjoron.
- *Ili ne permesas al li lavi **sin** ĉi tie.* Li ne lavu la propran korpon ĉi tie.
- *Ne estas permesite lavi **sin** ĉi tie.* Neniu lavu sin ĉi tie. La senca subjekto de *lavi* estas indiferenta. *Si* reprezentas ĉiun ajn personon.

Se la senca subjekto de I-verbo ne ĉeestas en la frazo, kaj se ĝi tute ne estas grava, oni normale lasas al *si* reprezenti la subjekton de la ĉefverbo:

- *La reĝo sendis voki **sian** kuraciston.* La senca subjekto de *voki* ne ĉeestas en la frazo, kaj estas malgrava. *Sia* tial povas reprezenti la reĝon. Oni traktas *sendis voki* kiel unu verbon kun nur unu subjekto, la reĝo.
- *La reĝo sendis la serviston voki lian kuraciston.* Ĉi tie la subjekto de *voki* (la servisto) ja ĉeestas. Se oni dirus *sian kuraciston*, la servisto devus voki sian propran kuraciston, ne tiun de la reĝo.

Tiel oni ofte traktas frazojn kun *lasi* + I-verbo. Se la senca subjekto de la I-verbo estas forlasita, oni traktas *lasi* + I-verbo kiel unu verbon:

- *Pacience ŝi lasis **sin** levi sur la dorson de la ĉevalo.* *Sin* reprezentas la subjekton de *lasis*. Se oni enmetas la sencan subjekton de *levi*, oni devas ŝanĝi *sin* al *ŝin*, ekz.: *Pacience ŝi lasis al ili **ŝin** levi... Pacience ŝi lasis ilin levi ŝin... Pacience ŝi lasis, ke ili ŝin levu...*

Aga O-vorto

Se O-vorto estas klare aga, kaj se ĝia senca subjekto ĉeestas, *si* normale reprezentu tiun subjekton. La reguloj estas tamen nefiksitaj:

- *Petro pacience aŭskultis la plendadon de Karlo pri ĉiuj **siaj** problemoj.* Karlo plendis pri ĉiuj siaj problemoj. La problemoj estas de Karlo (la senca subjekto de *plendado*), ne de Petro (la subjekto de *aŭskultis*).
- *Ŝi ignoris la flatadon de **ŝiaj** admirantoj.* Ŝiaj admirantoj flatis (ŝin). Oni ne diras *siaj admirantoj* (laŭ la bazaj reguloj), ĉar oni konsideras nur la sencan subjekton de *flatado*.

Se la senca subjekto de aga O-vorto ne ĉeestas en la frazo, oni ofte ne konsideras ĝin. *Si* tiam reprezentas la subjekton de la ĉefverbo laŭ la bazaj reguloj. La uzado estas tamen tre diversa:

- *Ŝi observadis la enportadon de **siaj** kofroj.* *Siaj* reprezentas la subjekton de la ĉefverbo, ĉar la senca subjekto de *enportado* ne ĉeestas. Oni povus diri *ŝiaj kofroj*, sed tio estas malpli bona, ĉar oni povus pensi, ke estas la kofroj de alia virino.
- *Ŝparo de **sia** mono estas iafoje konsilinda, alifoje malsaĝa.* La alternativon *onia mono* multaj evitus, ĉar *onia* estas malkutima vorto.

Se la ago de aga O-vorto estas senobjekta, oni plej ofte ignoras ĝian sencan subjekton, eĉ kiam tiu ĉeestas en la frazo:

- *Ŝi penis kaŝi la tremadon de **sia** voĉo.* Senca subjekto de *tremadon* estas la voĉo. *Sia* tamen reprezentas la subjekton de *kaŝi*, ĉar *tremi* estas senobjekta verbo, kaj oni ignoras ĝian sencan subjekton. Se oni diras *ŝia voĉo*, oni pensus, ke temas pri la voĉo de alia virino.

La afero komplikiĝas pro tio, ke multaj O-vortoj havas signifon parte agan, parte ne-agan, kaj oni povas trakti ilin diversmaniere laŭ la celita senco:

- *Ŝi aŭskultis la flatojn de **siaj** admirantoj.* La vorto *flatojn* estas ĉi tie traktata kiel *flataĵojn*, ne-aga vorto (sen senca subjekto).
- *Ŝi aŭskultis la flatojn de **ŝiaj** admirantoj.* La vorto *flatojn* estas ĉi tie traktata kiel *flatadojn*, aga vorto (kun propra senca subjekto).

Participo

Participo kun A-finaĵo ĉiam estas rekta aŭ perverba priskribo de io. Se *si* aperas kune kun tia participo (kiel rekta priskribo de tiu participo, aŭ kiel parto de rekta priskribo de tiu participo), tiam *si* ĉiam reprezentas tion, kion la participo priskribas. La participo kaj ĝia rekta priskribo estas kvazaŭ subfrazo:

- *Karlo promenis kun virino vestita per **sia** plej bela vesto.* Ŝi estis vestita per sia plej bela vesto. *Vestita* priskribas la virinon. *Sia* do reprezentas la virinon.
- **Karlo laŭtleĝis poemon verkitan de **sia** patrino.** = ...poemon, kiu estis verkita de sia patrino. La poemo estas subjekto de la ago *esti verkita*, kaj *si* do reprezentas la poemon. La intencita senco tamen estas, ke la poemo estis verkita de la patrino de Karlo. Estu do ...*verkitan de **lia** patrino.*

Participo kun O-finaĵo ĉiam montras personon. Kvankam tiaj participoj enhavas ankaŭ agan signifon, oni tamen traktu ilin kiel neagajn vortojn, uzante *si* tute laŭ la bazaj reguloj:

- *Elizabeto parolis kun la lernantoj de **sia** patro.*

Kompara esprimo kun *kiel* aŭ *ol*

Komparaj esprimoj enkondukitaj de *kiel* aŭ *ol* ofte reprezentas frazan ideon kun subkomprenata verbo. *Si* ene de tia kompara esprimo reprezentu la subjekton de la subkomprenata verbo:

- *Ŝi amas lin (same) kiel **sin** mem.* Ŝi amas lin, kiel ŝi amas sin mem.
- *Ŝi amas lin (same) kiel **li** mem.* Ŝi amas lin, kiel li mem amas sin.
- *Ŝi estas (tiel) saĝa kiel **ŝia** fratino.* Ankaŭ ŝia fratino estas saĝa.

Oni rimarku, ke komparaj *kiel*-esprimoj kaj *ol*-esprimoj ne nepre estas mallongigitaj frazoj, sed ili havas frazosimilan signifon.

Kompleksa frazparto

Ofte kompleksa postmetita priskribo de O-vorto povas esti rigardata kiel subfrazo kun subkomprenata verbo. Tiam *si* povas reprezenti la subjekton de la subkomprenata verbo. Tiu subjekto estas ĉiam identa al la antaŭa priskribata O-vorto. Pri tiaj frazoj la uzado estas tamen malunueca:

- *Ili vizitis muzeon faman pro **siaj** belaj pentraĵoj.* = ...muzeon, kiu estas fama pro **siaj** belaj pentraĵoj. La pentraĵoj apartenas al la muzeo.
- *Ĉiuj dormis, krom la direktisto apud **sia** direktilo.* = ...krom la direktisto, kiu staris apud **sia** direktilo.

11.6.3. *Si* en fiksitaj esprimoj

En kelkaj fiksitaj esprimoj *si* ne obeas al la ordinaraj reguloj.

- **siatempe** = “en tiu tempo, en la koncerna tempo, en konvena tempo”. Kiam *siatempe* havas tiun ĉi specialan signifon, oni diras *siatempe* sendepende de la subjekto: *Mi volis **siatempe** proponi regulon.*
- **O-vorto + en si** = “...tia, kia ĝi estas”. Kiam temas pri tiu ĉi speciala signifo, oni uzas *si* eĉ se la koncerna afero ne estas subjekto: *Se oni rigardas **la aferon en si**, oni vidas...* = *Se oni rigardas la aferon tia, kia ĝi estas...*